

RAPPORT

EKONOMISK BROTTSLIGHET

Polisen

I

JÄMTLANDS LÄN

2020 – 2024

En rapport som belyser bedrägeriernas påverkan på medborgarna i Jämtlands län under den senaste 5-års perioden. Rapporten bygger på faktabaserade siffror gällande anmälda brott och brottsvinster i de enskilda ärendena.

Rapporten ska ge en verklighetsbild av hur utvecklingen av de olika bedrägerityperna har sett ut. Vilka som drabbats av ett fullbordat bedrägeri hur frekventa medborgarna har varit, gällande att avbryta samtalet eller kontakten med bedragaren, så att det påbörjade bedrägeriet stannat vid ett försöksbrott.

1. Bakgrund

Uppskattningar visar att den kriminella ekonomin **omsätter 110 – 150 miljarder kronor årligen i landet**. Kriminell ekonomi innebär att få ut, omsätta varor till kontanter eller i övrigt behålla pengar som man inte har rätt till. Så länge det finns pengar, makt och status att sträva efter, kommer den kriminella miljön försöka nå det. Pengar är drivkraften och motorn bakom huvuddelen av den brottslighet som sker idag. Pengar föder också nya pengar i de kriminella nätverken, exempelvis genom att brottsvinster investeras i nya brottsupplägg för att kunna tillförskaffa sig ännu mer tillgångar. Bedrägeribrotten är idag en stor del av den kriminella ekonomin. Under förra året ökade anmälningarna av bedrägeribrott i landet med 22%. Investeringsbedrägerierna ökade mest med 55%, näst största ökningen var kortbedrägerier med 53% följt av telefonbedrägerier (vishing) som ökade med 36%.

Som en stor del av bedrägerierna, anmäldes 29 000 telefonbedrägerier under 2023. Ungefär hälften startade med att brottsoffret fick ett sms. Brottsoffren är i ca 50 procent av fallen äldre (65+). Andelen har minskat något under de senaste åren och istället drabbas nu fler småföretagare, där brottsvinsterna i flera fall är väldigt höga. Brottsvinsterna från de anmälda telefonbedrägerierna uppgick till **708 miljoner under 2023**, det motsvarar 59 miljoner i månaden.

Social manipulation och total avsaknad av empati för andra människor, det är karaktären av en slipad bedragare. Det är ett hänsynslöst verktyg de använder sig av och det kan drabba vem som helst i stunden. Bedrägerierna slår hårt mot både enskilda och företag.

Vi vet också att till exempelvis narkotikahandeln, inte ens utgör hälften av inkomstkällan för de kriminella utan man lägger till alla möjliga bedrägerier i sin verktygslåda. Vi ser också tendenser till att de slår ihop sig och tar hjälp av varandra, de största vishing bedragarna samarbetar med de största aktörerna inom narkotika. Allt för att kunna göra så stor ekonomisk vinning som möjligt.

2. Bedrägerier och annan oredlighet – 9.kap Brottsbalken

Bedrägerier delas in i två olika former, dels bedrägeri med vilseledande och dels datorbedrägeri som begås genom olovlig påverkan av dator, automat eller liknande. För kategorin bidragsbrott gäller en [separat lagstiftning](#).

Huvudrekvisitet för ett bedrägeri handlar om ett uppsåtligt vilseledande, i BrB 9.kap 1 § sägs att, den som medelst vilseledande förmår någon till handling eller underlåtenhet, som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den vilseledde eller någon i vars ställe denne är, dömes för bedrägeri till fängelse i högst två år. Ett vilseledande innebär att någon inger en annan person en felaktig uppfattning genom att i någon form lämna en oriktig uppgift. Hur uppgiften lämnas, skriftligt, muntligt eller genom ett uppträdande spelar ingen roll. Syftet med vilseledandet är att antingen framkalla, förstärka, eller vidmakthålla en oriktig föreställning hos brottsoffret. Styrande i din bedömning är brottsoffrets uppfattning om att ha blivit vilseledd, vilket även innefattar att brottsoffret kan ha varit lätt att manipulera.

Vilseledandet måste leda till disposition (handling eller en underlåtenhet att handla) hos brottsoffret. Det ska finnas ett direkt samband mellan gärningsmannens vilseledande och brottsoffrets disposition. Som en följd av dispositionen måste gärningsmannen få en vinning samtidigt som brottsoffret måste lida en ekonomisk skada. Den ekonomiska skadan och vinningen ska vara helt eller delvis kopplade till varandra. Samma sak gäller även om gärningspersonen avsiktligt bereder annan vinning.

3. Brottsutvecklingen i Sverige

Anmälda bedrägerier 2005 – 2023 i landet

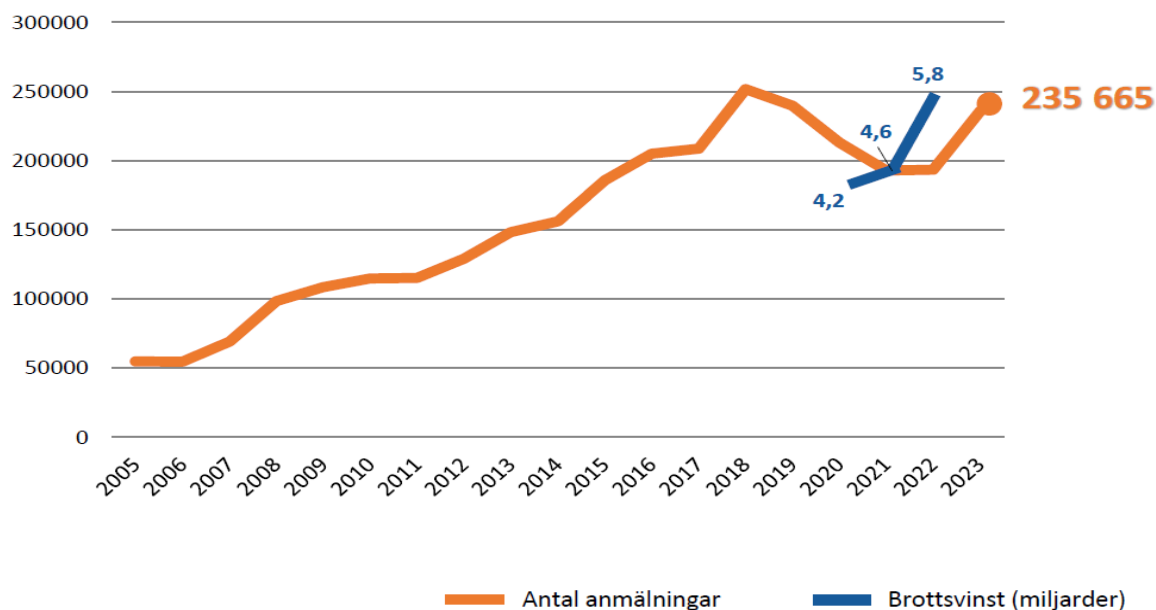

Bild 1. Visar utvecklingen under en 20-årsperiod, och nivån på brottsvinster senaste åren.

Den ekonomiska brottsligheten, i form av olika slag av bedrägerier, har stadigt ökat från 2005 och framåt, stegringen fram till 2018 är alarmerande och allvarlig. Idag menar expertisen att bedrägeribrotten är systemhotande, genom att de slår hårt mot såväl enskilda brottsoffer, som företag, kommuner och stat. Brottsvinsterna är enorma, och en stor del av dessa går rakt in i kriminella miljöer, där vinsterna investeras i nya brottsupplägg för att kunna tillförskafla sig ännu mera tillgångar. Brott föder nya brott. Brottsvinsterna för 2023 är nyss framtagna och den uppgår till **7,5 miljarder**.

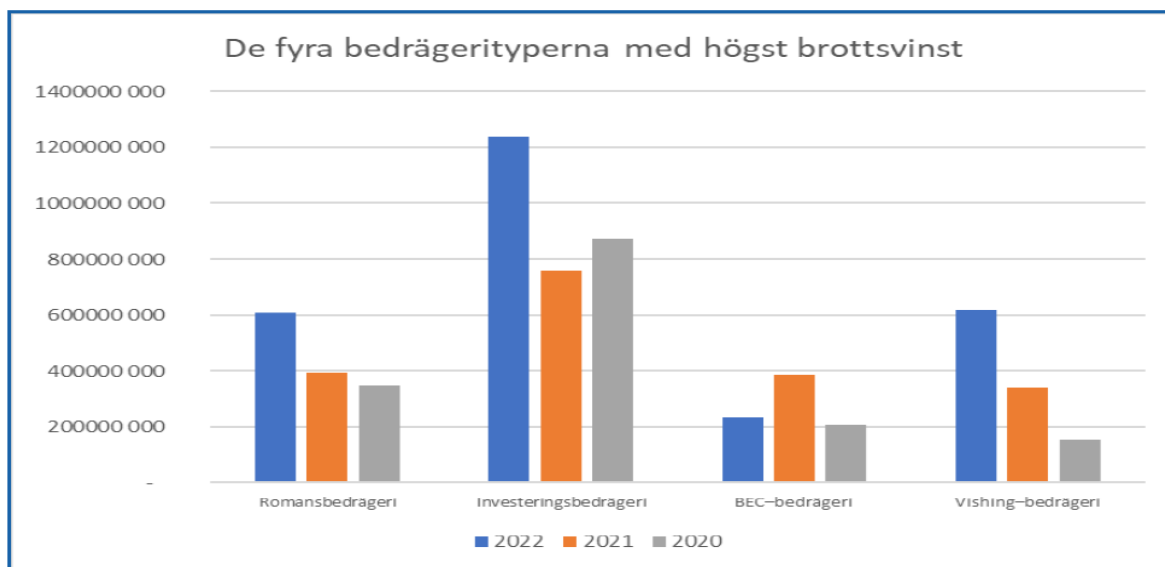

Bild 2. Bedrägerityper med höga brottsvinster. *BEC står för Business Email Compromise, en typ av phishing-attack där en cyberkriminell utger sig för att vara en högt uppsatt chef för att övertyga en anställd, kund eller säljare. Tillika befogenhetsbedrägeri hos polisen, ett s k VD-bedrägeri.

Bedrägerityper med högst brottsvinst utgjorde 46% av den totala brottsvinsten för 2022. En förflyttning har skett från romans- och BEC*-bedrägerierna till investeringsbedrägeri.

Trender i brottsutvecklingen

Vishing

- Fler ärenden startar med SMS
- Bedragarna går mot småföretagen

Investeringsbedrägerier

Ökningen från 2022 fortsatte även under 2023

Hotbilden utifrån lägesbilden av bedrägerier

- Snabba överföringar av tillgångar från Sverige till utlandet
- Systemhotande genom urholkning av förtroende för finansiella institut och det offentliga
- Höga brottsvinster återinvesteras i annan brottslighet, här eller i utlandet, och stärker de kriminella nätverkens långsiktiga förmåga
- Motsvarande modus i hela Europa, samarbete inom EU helt nödvändigt för att komma åt/motverka brottsligheten

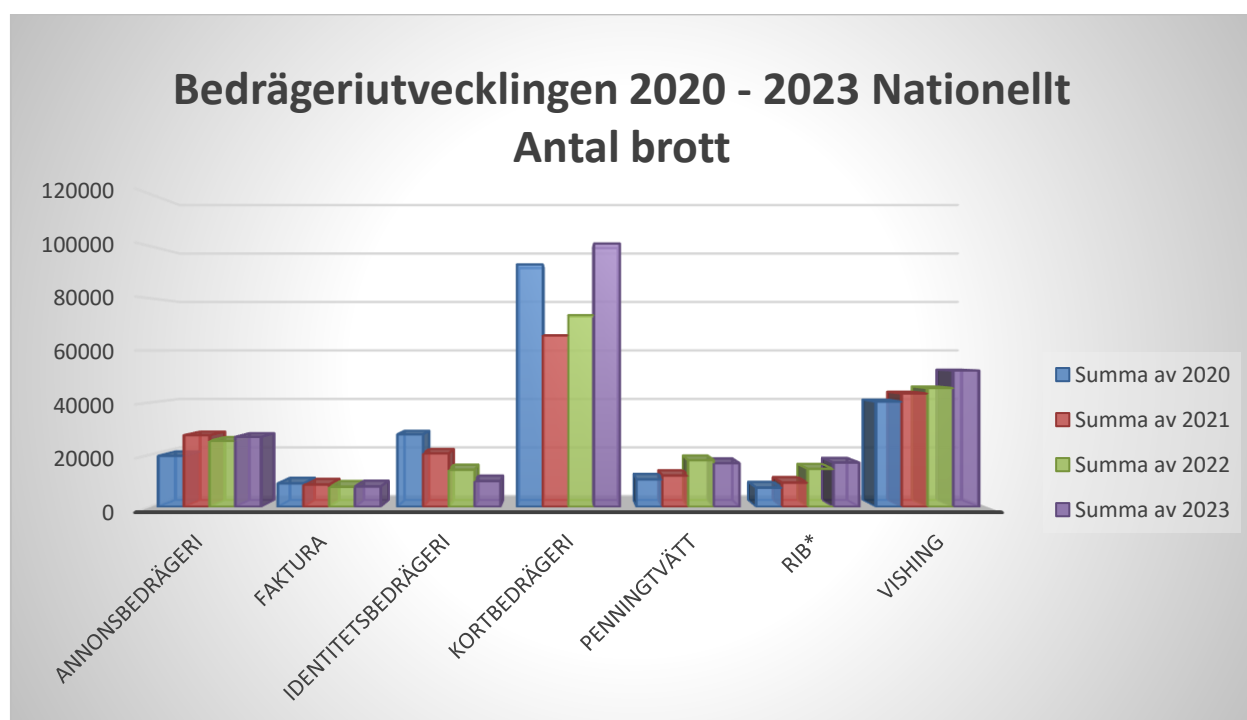

Bild 3. *Romans-, Investerings-, och Befogenhetsbedrägerier har slagits samman till "RIB".

Utvecklingen 2020 – 2023 visar på markant ökning av kortbedrägerier samt en stadig uppgång av Vishingbedrägerierna. Penningtvättbrotten tenderar också att öka. Identitetsbedrägerierna minskar för varje år, även en marginell minskning av fakturabedrägerier går att skönja. Annonssbedrägerierna ligger stabilt med dryga 25 000 ärenden per år.

4. Brottsutvecklingen i Jämtlands län

Under den senaste 3-årsperioden har många medborgare i Jämtlands län blivit utsatta för olika typer av bedrägerier, brottsvinsterna har uppgått till **ca 108 miljoner**. Det är oerhörda summor vi pratar om, för många drabbade har livet och vardagen raserats. Mångåriga besparingar har hamnat i kriminellas fickor, och vägen tillbaka till en normal vardag för de drabbade, kan vara väldigt lång.

Trots att de fullbordade bedrägerierna har ökat de senaste åren i landet, har försöksbrotten succesivt blivit fler i vårt län. Fler och fler avbryter ett pågående bedrägeribrott, genom att t ex lägga på luren, den åtgärden har varit helt avgörande för att undvika ett fullbordat bedrägeribrott. Försöksanmälningarna vittnar om att just polisens informationer och andra kampanjer i samhället har satt sig på näthinnan, och det är det som gör skillnad i slutändan för de som har valt att avbryta kontakten med gärningsmännen när man anat oråd.

Brottsutvecklingen i Jämtland kring bedrägerier och drabbade av brott?

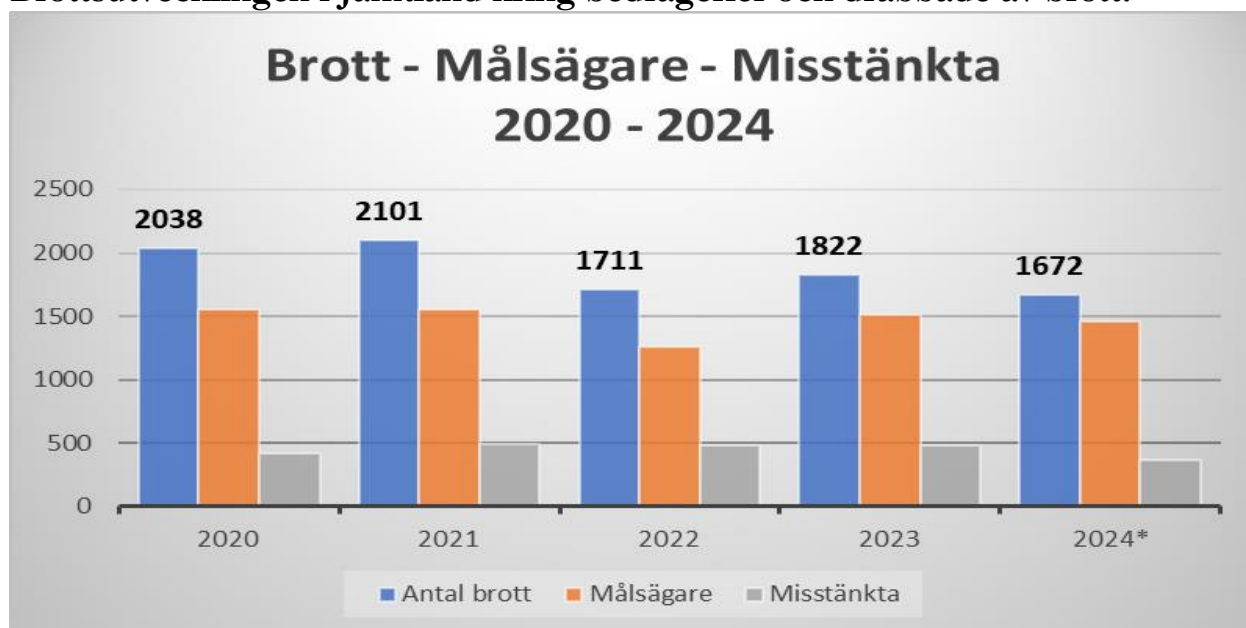

Bild 4. Antal brott, målsägare och misstänkta. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

Antal brott är inte lika med antal ärenden, då ett ärende kan innehålla många brott i vissa sammanhang. Därav en skillnad mellan antal brott och antal målsägare, penningtvättbrotten har heller inte alltid en målsägare. Antalet brott har en viss nedåtgående trend jämfört med åren 2020–2021. Antal målsägare ligger dock runt 1 500 personer årligen med en betydande minskning under 2022, prognosen för 2024 pekar dock fortsatt på att det är runt 1 500 målsägare som riskerar att utsättas för fullbordade brott. Andelen försöksbrott belyses ytterligare längre fram i rapporten.

Utfallet av brottsvinster av bedrägerier ut under den senaste 3-årsperioden?

Bild 5. Brottsvinster från 2021 och framåt. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

Brottsvinsterna av bedrägerierna har under perioden 2021 – 2024 uppgått till drygt **110 miljoner**, varav Bedrägerierna uppgått till **85 miljoner** och Penningtvättbrotten till **26 miljoner**. För första kvartalet 2024 har den samlade brottsvinsten uppgått till **3,7 miljoner**, vilket är betydligt lägre än de föregående åren, under samma tid. Om det är ett trendbrott eller inte får det fortsatta inflödet visa. Ett antal enskilda ärenden med stora belopp kan tyvärr snabbt ändra rådande lägesbild över brottsvinsterna.

Vilka drabbas av bedrägerierna?

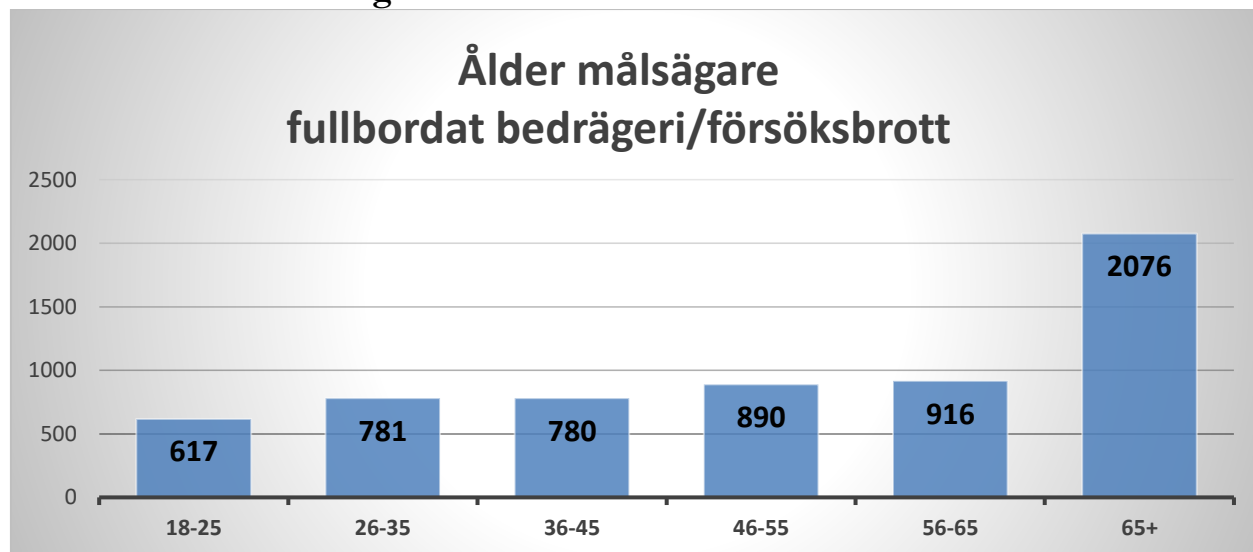

Bild 6. Visar åldersfördelningen av de som drabbas, och riskerade att drabbas, av bedrägerier i någon form.

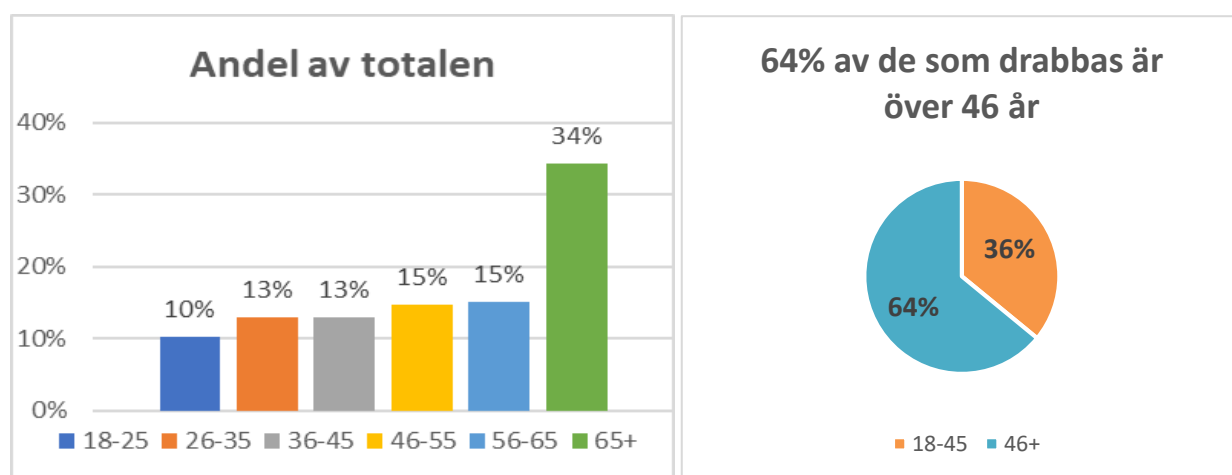

Bild 7–8. Visar andel av totalen för respektive åldersgrupp,

Detta visar en tydlig övervikt till äldre personer. 34% är i kategorin åldringsbrott, det vill säga personer som är 65 år och äldre och 49% av alla som drabbas är 56 år eller äldre. Samtidigt är lika många drabbade som är 55 år och yngre, vilket verkligen visar att ett bedrägeri kan drabba vem som helst oavsett ålder eller kön.

Att 65+ är den kategori som ändå drabbas mest, kan självklart ha olika förklaringar. Det sägs i vissa sammanhang ändå att våra äldre i grunden har en större tilltro till myndigheter och staten och kan till viss del vara mer godtrogna än den yngre generationen. Det är något som gärningspersonerna naturligtvis har konstaterat och använder i sina brottsmodus. Då en bedragare kontakter någon och uppger sig vara från en bank, en myndighet eller annan likvärdig institution, så är det större risk att vilseledandet lyckas oftare mot just äldre personer. Den digitala utvecklingens snårighet kan också vara en anledning till att äldre personer i större utsträckning blir utsatta för bedrägeribrotten, drygt 6 av 10 drabbade av brott är medelålders och uppåt och näst intill 4 av 10 är 65 år och äldre.

Fördelningen mellan anmälda brott och försöksbrott?

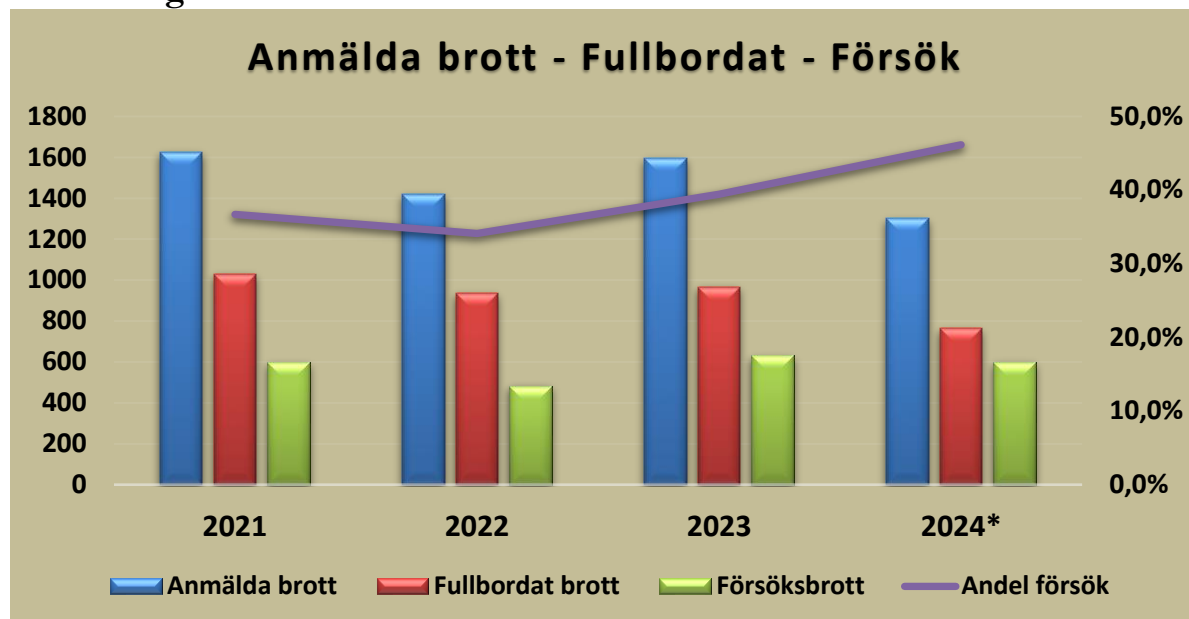

Bild 9. Visar förhållandet mellan totalt antal anmälda brott och brott som stannar som försök. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

Med försöksbrott menas att brottet inte fullbordats då ingen penningöverföring har skett. I den statistiken har vi undantagit Penningtvättbrotten, då dessa brott redan bygger på ett förbrott som normalt sätt är ett bedrägeri. I takt med att försöksbrotten ökar till antal, så minskar också de bedrägerier som slutligt fullbordas. Den viktigaste målsättningen med allt brottsförebyggande arbete är att färre och färre ska drabbas av brott.

Även om ökningen av försöksbrotten till viss del är marginell, kan det vara en trend. Vi har kunnat konstatera att väldigt många av de som anmäler försöksbrotten faktiskt också hänvisar till att man förstått att det här kan vara ett bedrägeri, eftersom man har hört och sett att det är så här det går till. Ett ordentligt trendbrott kommer kunna åstadkommas om allt fler avbryter ett påbörjat bedrägeri och att de i sin tur pratar om detta med sina vänner och bekanta. Alla samhällsmedborgare kan vara med och göra skillnad, om detta blir ett viktigt samtalsämne i alla möjliga forum och nätverk.

5. Olika typer av bedrägerier

Bedrägerier är ett av de vanligaste brotten som drabbar allmänheten och antalet anmälningar har ökat kraftigt över tid i ett nationellt perspektiv. Brotten medför stora brottsvinster som många gånger går till organiserad brottslighet. Andelen brott som klaras upp är samtidigt mycket låg och därför finns ett stort behov av brottsförebyggande insatser.

Telefonbedrägerier är den typ av bedrägeri som oroar mest enligt de flesta som Brå har intervjuat. Vanligtvis har bedragaren inför samtalet gjort en kartläggning för att välja ut lämpliga brottsoffer och för att verka trovärdig i sin kontakt. Pengarna förs i regel över till ett målvaktskonto – många gånger en yngre person – för att i slutändan hamna hos ett kriminellt nätverk.

Romansbedrägerier och investeringsbedrägerier är två typer av bedrägerier där anmälningarna är få, men brottsvinsterna förhållandevis omfattande. Bedrägerier genom social manipulation innebär ofta stora ekonomiska förluster för brottsoffren. Många intervjupersoner beskriver att brottsoffer ofta upplever skam och skuld känslor och tidigare studier visar att utsattheten kan få känslomässiga skadeverkningar och leda till otrygghet. Det kan i sin tur påverka tilltron till samhällets institutioner och system. Bedrägerier genom social manipulation drabbar, enligt Brås underlag, särskilt äldre

personer. Andra typer av bedrägerier, som kortbedrägerier och annonsbedrägerier, drabbar istället främst personer i arbetsför ålder. De ekonomiska förlusterna är i de fallen förhållandevis små och de beskrivs inte vara lika förknippade med skam och skuld som bedrägerier genom manipulation.

DEFINITIONER (enligt Brottsförebyggande rådet)

Bedrägerier genom social manipulation

Innebär att bedragaren genom att skapa ett förtroende eller missbruk av förtroenderelation lurar brottsoffret på pengar eller personuppgifter. Exempelvis barnbarnsbedrägeri eller arvsbedrägeri, där bedragaren kontaktar främst äldre personer och utger sig vara ett barnbarn eller lurar personer att tro att en avlägsen släkting dött och ett arv väntar, och därigenom förmår personen till handling som ger ekonomisk vinning. Bedrägeri genom social manipulation uppgick i hela landet under första halvan av 2023 till **22 695 brott**, vilket är en ökning med 43% mot tidigare år.

Telefonbedrägeri

Bedragaren kontaktar brottsoffret via telefon och påstår att den ringer från polisen, banken eller ett inkassobolag. Bedragaren stressar och skrämmer upp brottsoffret med en påhittad historia och är samtidigt vänlig och hjälpsam och erbjuder en lösning på situationen.

Romansbedrägeri

Bedragaren inleder typiskt sett en kärleksrelation med brottsoffret via sociala medier eller dejting-sidor för att i ett senare skede förmå offret att vilja föra över pengar till bedragaren.

Investeringsbedrägeri

Gärningspersonen vilseleder en person att investera i något som inte existerar, inte har något värde, har lägre värde än utlovat eller är väldigt svårt att värdera, i syfte att ge ekonomisk vinning. Kontakten föregås i regel av oseriösa annonser om produkterna i sociala medier med länkar till företag och webbplatser som ser ut att vara seriösa.

Bedrägerier via sms, e-post eller social media

Bedragaren kontaktar brottsoffret och lurar denna att genomföra en transaktion eller lämna ifrån sig kort- eller personuppgifter.

Andra typer av bedrägerier

Kortbedrägerier

En bedragare använder en persons kort eller kortuppgifter för att genomföra ett köp. Merparten av de anmälda kortbedrägerierna är utan fysiskt kort.

Annonsbedrägeri

När någon genom en annons vilseleds att betala för en vara eller tjänst som sedan inte levereras eller där det som levereras inte motsvarar informationen. Det kan också vara den som publicerat en annons inte får betalning för en levererad vara eller tjänst eller på något annat sätt luras på pengar genom kontakt via annonsen.

Identitetsbedrägeri

När någon utan lov använder någon annans identitet för att genomföra ett köp eller ta ett lån.

Befogenhetsbedrägeri

Bedragaren tar kontakt med en person/företag/organisation och utger sig för att ha befogenheter och därigenom förmår någon till handling som ger vinning, exempelvis ett sk VD-bedrägeri.

Fakturabedrägeri

När någon vilseleds att betala en faktura för en vara eller tjänst som den inte beställt, exempelvis sk bluffakturor.

6. Brottsutvecklingen för respektive bedrägerityp

Annonsbedrägerier – omfattning Jämtlands län

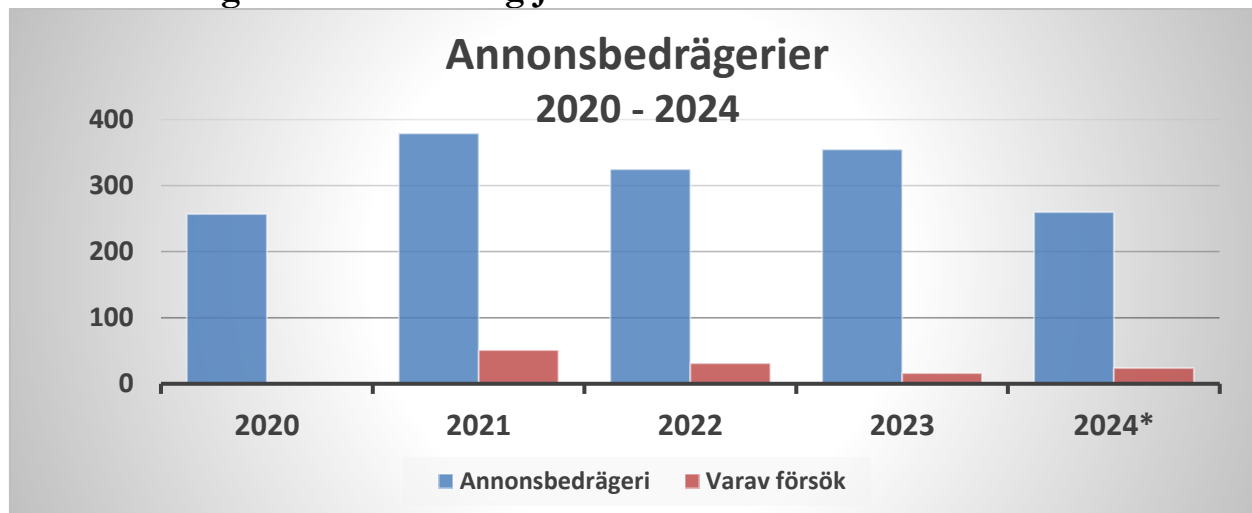

Bild 10. Antal annonsbedrägerier över tid. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

Annonsbedrägerierna har över tid varit på en hög nivå i länet. Det sker i princip ett brott per dag, året om. Försöksbrotten, det vill säga de som avbryts, är relativt få, men vi bedömer att mörkertalet att anmäla försöksbrott är stort gällande denna bedrägerityp.

Brottsvinster och drabbade av brott – Annonsbedrägerier

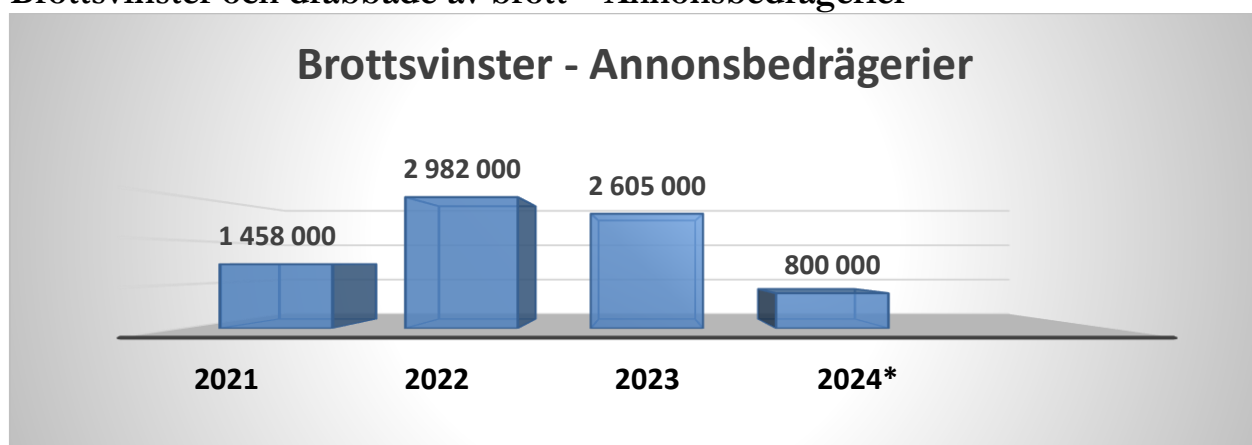

Bild 11. Brottsvinster på annonsbedrägerier. *Stapeln för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

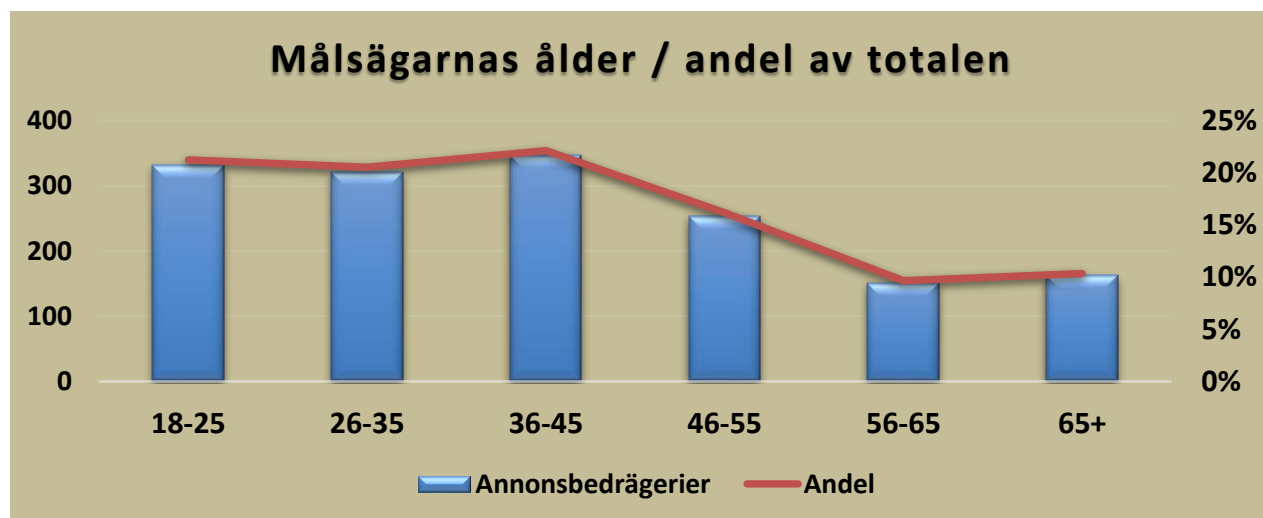

Bild 12. Åldersfördelning drabbade brottsoffer i länet.

Annonsbedrägerierna har totalt under de senaste 3 åren genererat **ca 7 miljoner i brottsvinster**, som drabbat drygt 1 000 målsägare. Brotten drabbar mer den yngre populationen, 64% av brottsoffren är 45 år och yngre. Det går också att utläsa i övrig statistik att det är få 65år och äldre som drabbas av ett fullbordat annonsbedrägeri. Annonsbedrägerierna i landet uppgick under första halvan av 2023 till ett antal om 13 433 brott, vilket är en ökning på 17% mot tidigare år.

Annonsbedrägerier sker oftast på kända annonsplattformar som Blocket, Marketplace eller andra köp- och säljgrupper på Facebook. Men det händer även att bedragarna skapar egna falska hemsidor som efterliknar en äkta sajt. Annonsbedrägerierna skiljer sig åt en del gällande ingången till det som riskerar att bli ett bedrägeri. Det är ofta det blivande brottsoffret som ser en intressant annons och själv tar kontakt med annonsören, och där börjar dialogen om varan och eventuella penningöverföringar. Att annonsören är en bedragare är sannolikt inte det första den blivande köparen tänker. Förskottsbetalning är också vanligt, vilket alldeles för många accepterar, och redan där blir bedrägeriet fullbordat.

Oftast lockar sidan med ett väldigt bra pris. Förutom falsk information i annonsen använder sig bedragare ofta av falska identiteter för att inte kunna spåras. När priset är lågt och annonsen har ett för bra erbjudande bör man tänka till och göra en rejäl ”research” innan man beställer och köper något, det viktigaste en köpare bör göra är att säkerställa att varan verkligen finns. I samband med annonsbedrägerier så händer det också att köpare får piratkopierade varor i stället för äkta varor. Har man otur så kan denna piratkopierade vara hälsovådlig och kanske rent av livsfarlig. Förutom att man möjligen får hem en piratkopierad vara eller ingenting alls, är risken stor att annonsbedrägerier även ger bedragare möjlighet att samla in personliga uppgifter som namn, adress samt kontokortsinformation, som sedan kan användas för andra bedrägerier.

Fakturabedrägerier – omfattning Jämtlands län

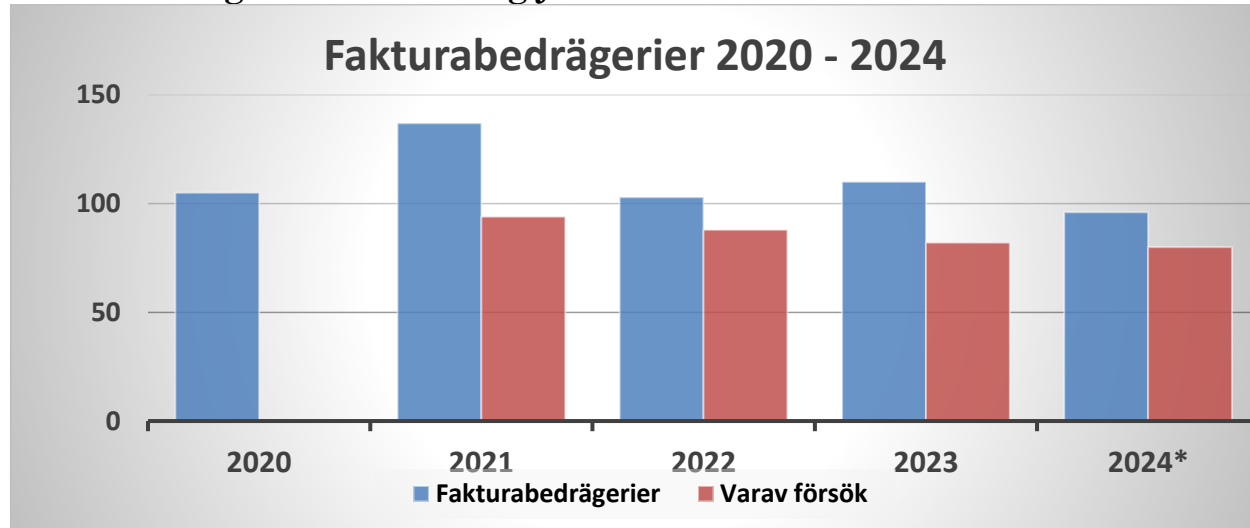

Bild 13. Antal fakturabedrägerier över tid. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

De fullbordade fakturabedrägerierna är förhållandevis få till antalet i sammanhanget. Det anmäls runt 10 brott per månad, och av dem är endast 24% fullbordade brott. Att andelen försöksbrott är så pass hög, innebär att personer och företag är mer och mer noggranna med att kontrollera t ex blufffakturer. Det visar också på en hög anmälningsbenägenhet av just fakturabedrägerierna, vilket är positivt på många sätt. En anledning från företagssidan kan nog gissningsvis vara att man vill vara med och varna andra, genom att anmäla. Fakturabedrägerierna i landet uppgick under första halvåret 2023 till ett antal om 3 848 brott, vilket är en minskning med 13% mot året innan.

Brottsvinster och drabbade av brott – Fakturabedrägerier

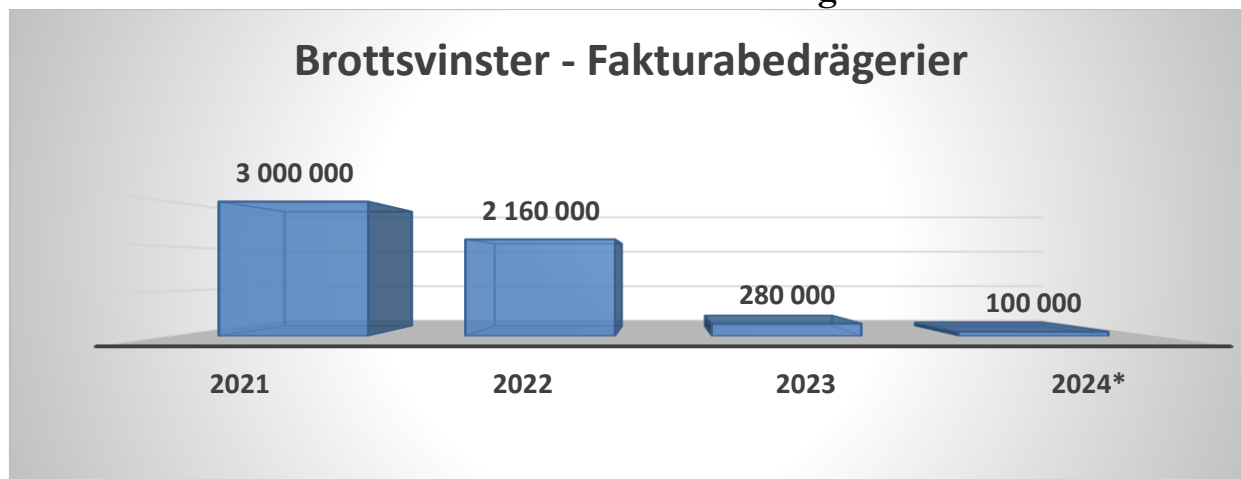

Bild 14. Brottsvinster på fakturabedrägerier. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

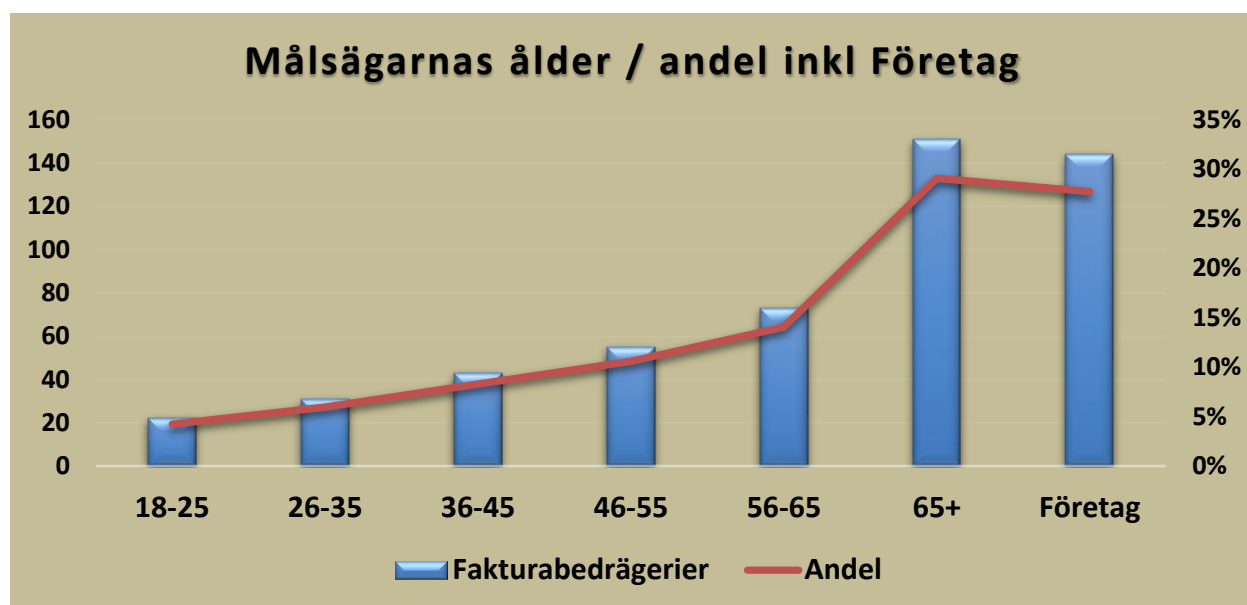

Bild 15. Åldersfördelning drabbade brottsoffer i länet.

Fakturabedrägerierna har totalt under de senaste 3 åren genererat **ca 5,5 miljoner i brottsvinster**, som drabbat drygt 100 målsägare. Det är främst under 2021 – 2022 som brottsvinsterna nått höga utfall. Variationen av brottsvinsterna under perioden har sin naturliga orsak, i att det under 2021 och 2022 finns några få ärenden som inneburit väldigt stora belopp, alla dessa kopplade mot företag/kommun. Nivån för 2023 av brottsvinster får anses vara på en mer normal nivå över tid.

Vid fakturabedrägerier är det vanligt att olika annonsföretag försöker lura småföretagare med påstridiga och otydliga metoder. Det sker ofta genom att de skickar ut bluffakturor. Nya företag som säljer varor eller tjänster dyker upp hela tiden. Några av dem använder tvivelaktiga metoder, till exempel att de skickar fakturor på sådant som inte har beställts. När ett sådant företag etablerat sig kan polisen få flera hundra anmälningar på bara några dagar. Vissa fakturor framstår som erbjudanden, men eftersom erbjudandet står i finstilt är det svårt att förstå att det handlar om just ett erbjudande. Många företagare tror därför att det är en faktura.

Gällande fördelningen av försöksbrott av denna bedrägerityp per ålderskategori, så har samtliga ålderskategorier inklusive företagen, en liknande nivå när det gäller att bestrida fakturor och därmed stannar det vid ett försök, 8 gånger av 10.

Identitetsbedrägerier – omfattning Jämtlands län

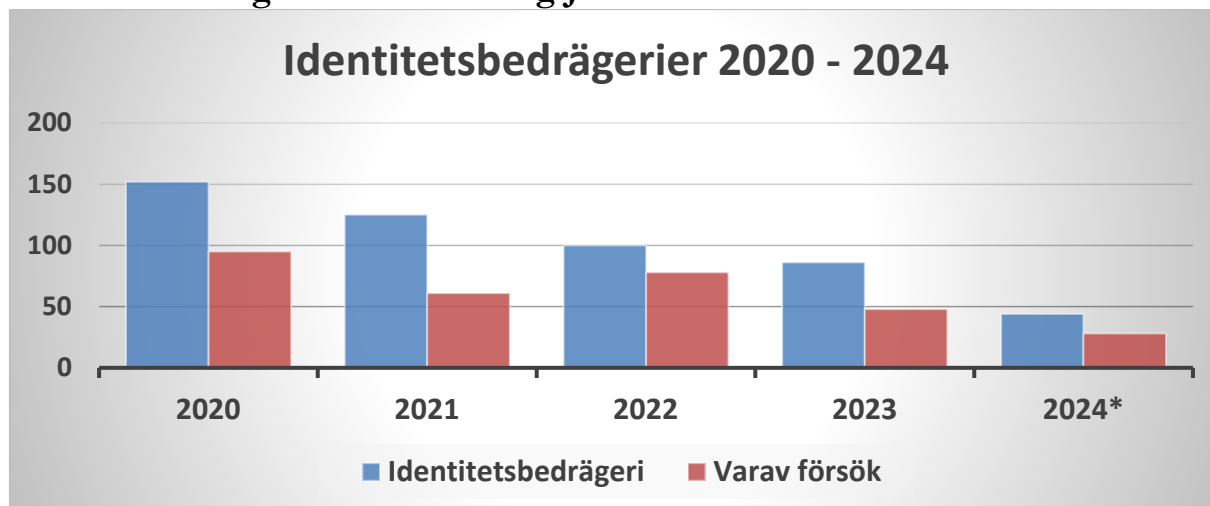

Bild 16. Antal identitetsbedrägerier över tid. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

De fullbordade identitetsbedrägerierna har en starkt nedåtgående trend. De blir färre och färre, samt att brotten som stannar på försöksnivå ligger på 60 – 70%. Trenden in på 2024 är också väldigt tydlig, att denna bedrägerityp är på väg neråt.

Brottsvinster och drabbade av brott – Identitetsbedrägerier

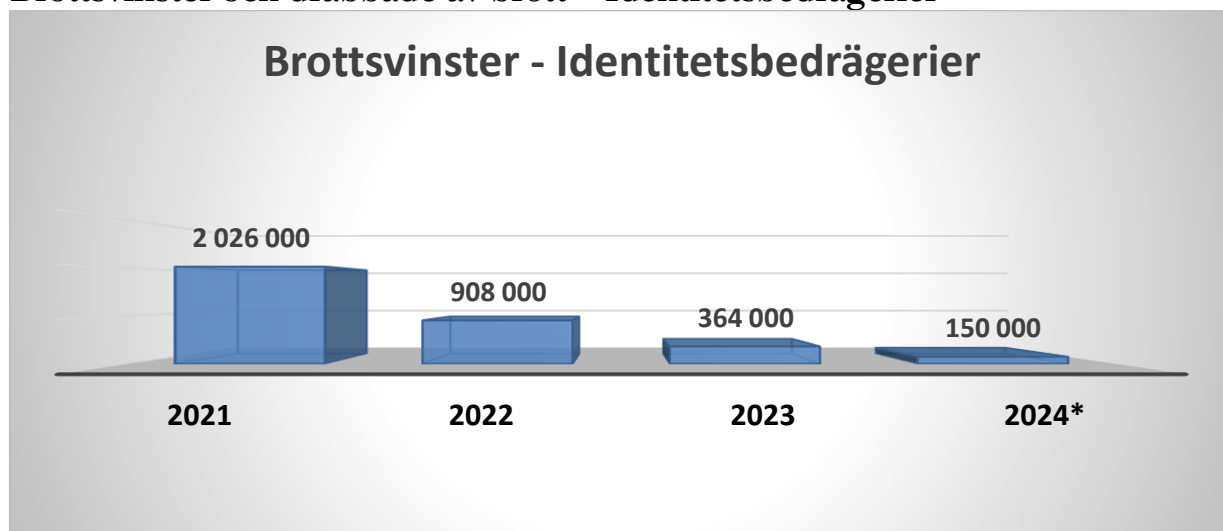

Bild 17. Brottsvinster på identitetsbedrägerier. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

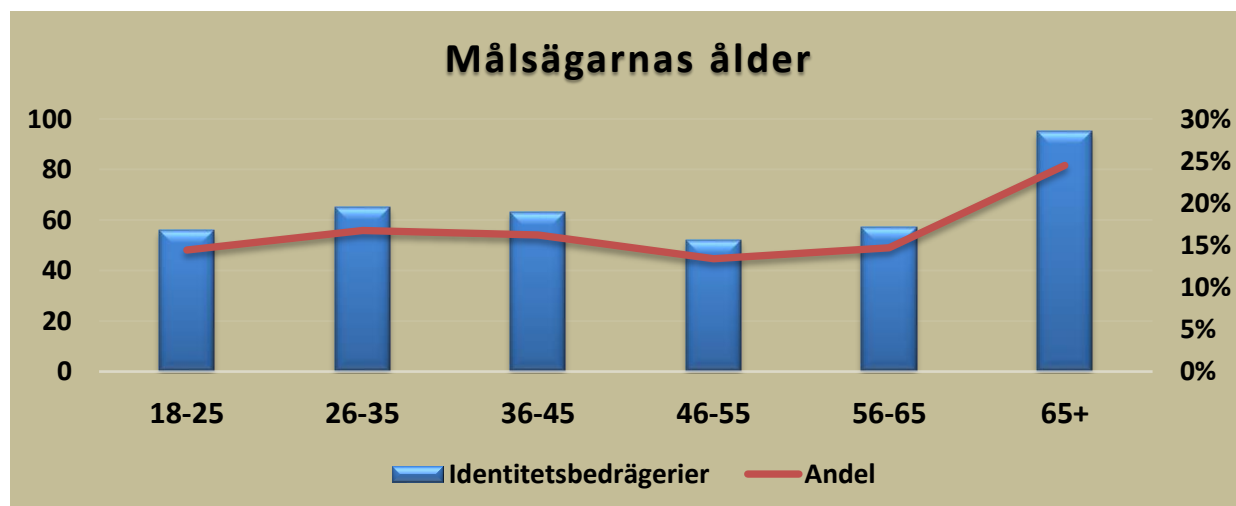

Bild 18. Åldersfördelning drabbade brottsoffer i länet.

Identitetsbedrägerierna har totalt under de senaste 3 åren genererat **ca 3,4 miljoner i brottsvinster**, som drabbat drygt 170 målsägare. Även den här bedrägeritypen drabbar de äldre i stor utsträckning, där var fjärde drabbad är 65 år och äldre, men däremot är de mer ”svårlurade” för fullbordat brott, där stannar det på försöksstadiet 6–7 gånger av 10.

Det är främst under 2021 som brottsvinsterna var stora, därefter har den här bedrägeritypen stadigt gått ner i såväl antal drabbade som nivån på brottsvinster. Eftersom brotten går ner generellt och de som stannar vid ett försök ligger på samma andel, innebär det att de fullbordade brotten stadigt sjunker. Identitetsbedrägeri är också den bedrägerifrom som minskat mest på det nationella planet under den senaste 10-årsperioden.

Termen identitetsbedrägeri används ibland synonymt med identitetsstöld. Begreppet omfattar dock även användning av falska eller modifierade identiteter, till skillnad från identitetsstöld, som innebär att en förbrytare använder en annan persons verkliga identitet. När någon använder en annans personuppgifter är det ett första steg mot ID-kapning. ID-kapning gör det möjligt att beställa varor eller teckna abonnemang och låneavtal i en annan persons namn. Ofta börjar det med tillgång till fullständigt namn och personnummer alternativt samordningsnummer, vilket banar väg för att skaffa falska ID-handlingar samt göra en adressändring och genomföra diverse beställningar.

Kortbedrägerier – omfattning Jämtlands län

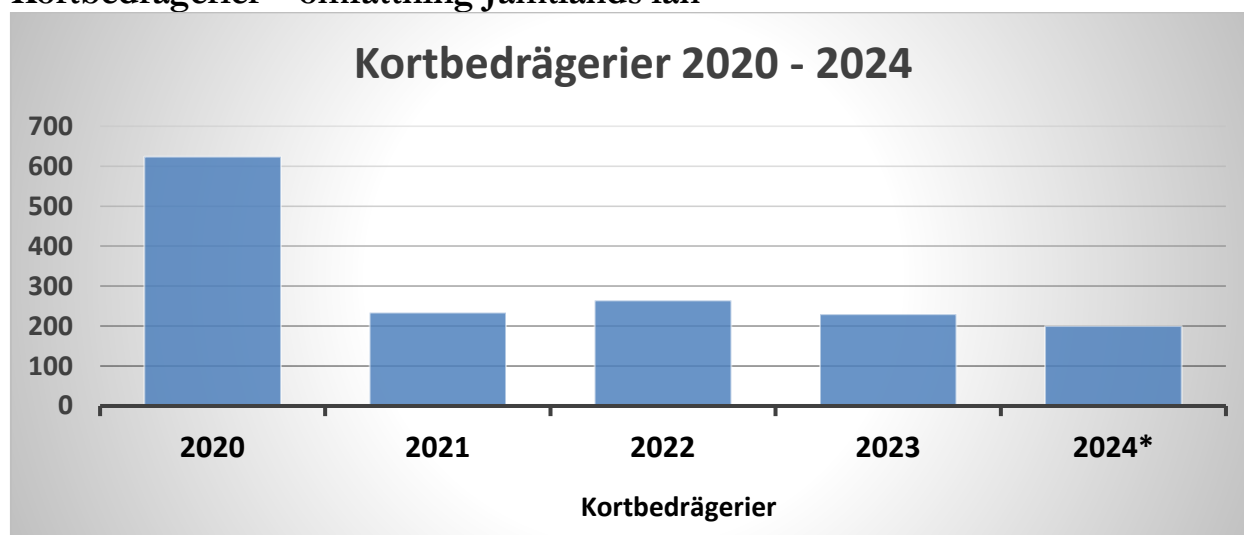

Bild 19. Antal kortbedrägerier över tid. *Stapeln för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

Kortbedrägerier är ett av de vanligaste bedrägeribrotten och drabbar hundratusentals svenskar varje år. Kortbedrägerier kan begås både med fysiskt kort och utan kort, merparten genomförs utan fysiskt kort. Kortbedrägerierna ser ut att hålla en ganska konstant nivå på drygt 200 fullbordade brott per år. Andelen försöksbrott är försvinnande liten och redovisas inte i statistiken, det finns sannolikt ett stort mörkertal gällande att anmäla försöksbrotten i just denna typ av bedrägeri. Inom den här brottstypen används många olika modus. Bedragaren stjälar kortuppgifter när privatpersoner handlar med kort på nätet, eller lurar till sig uppgifterna genom att locka med falska erbjudanden, bluffsamtal, bluff-sms eller nätfiske, begreppen *Phishing** och *Smishing** används frekvent av bedrägarna, i syfte att få någon att lämna ut sitt kortnummer och sina personliga uppgifter.

***Phishing** är när en bedragare försöker få tag på en persons kortnummer och andra personliga uppgifter genom nätfiske i form av mejl, sms eller telefonsamtal. Här kan de försöka lura någon att ge ut sin kortinformation genom att påstå att det finns en säkerhetsrisk på dennes konto eller att kontot har blivit hackat.

***Smishing** är ett annat sätt att få tag på en persons kortuppgifter genom att skicka ett sms om att denne har vunnit pengar eller kan hämta ut ett paket från posten – om personen ger ut sina personliga uppgifter, som kan inkludera kortuppgifterna. Likaså kan man få samtal från bedragare som påstår att någon behöver vidta åtgärder som innefattar att lämna ut privata uppgifter, inklusive kortuppgifter.

Brottsvinster och drabbade av brott – Kortbedrägerier

Bild 20. Brottsvinster på kortbedrägerier. *Stapeln för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

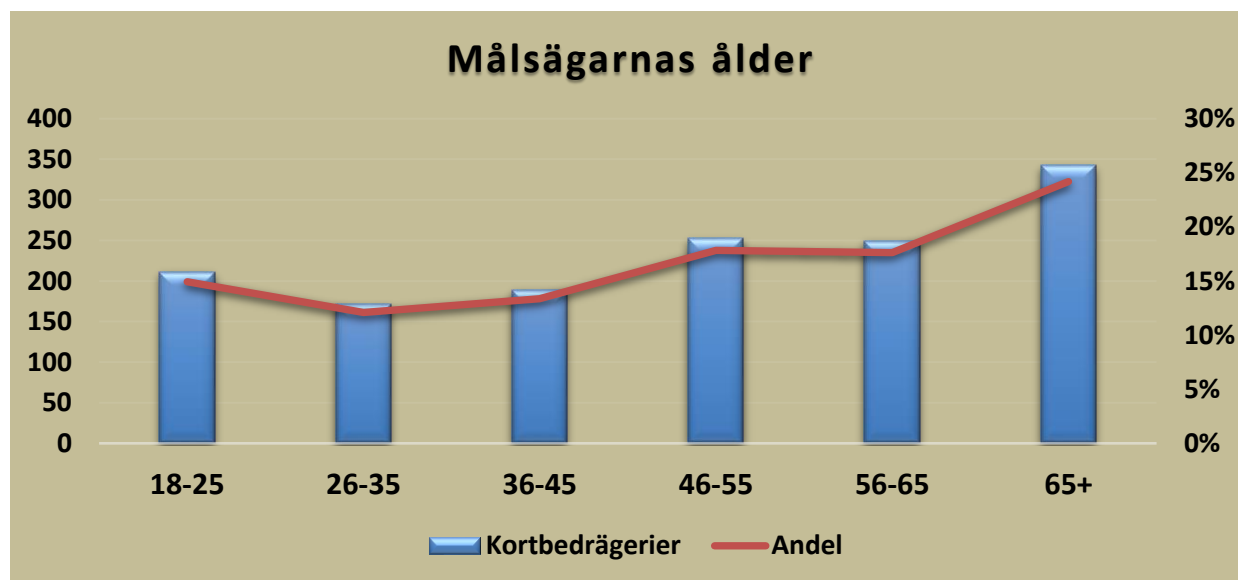

Bild 21. Åldersfördelning drabbade brottsoffer.

Kortbedrägerierna har totalt under de senaste 3 åren genererat **ca 3,5 miljoner i brottsvinster**, som drabbat drygt 1 400 målsägare. Även den här bedrägeritypen drabbar den äldre kategorin i lite större utsträckning än övriga, där 65% av de som drabbas är 46 år och äldre och där den äldsta delen av befolkningen är ett drabbat brottsoffer i 4 brott av 10.

Brottsvinsterna ligger på runt en miljon per år, som drabbar ca 300 brottsoffer årligen, vilket innebär att respektive målsägare i snitt lider en förlust på ca 3 – 4 000 kr. Många bedragare jobbar med lägre summor i dessa sammanhang, som ger betydligt fler brottsoffer i samma upplägg och modus. Kortbedrägeri utan fysiskt kort i landet uppgick under första halvan av 2023 till ofattbara 41 251 brott, vilket är en ökning på 70% mot tidigare år.

Vishingbedrägerier / övriga bedrägerier – omfattning Jämtlands län

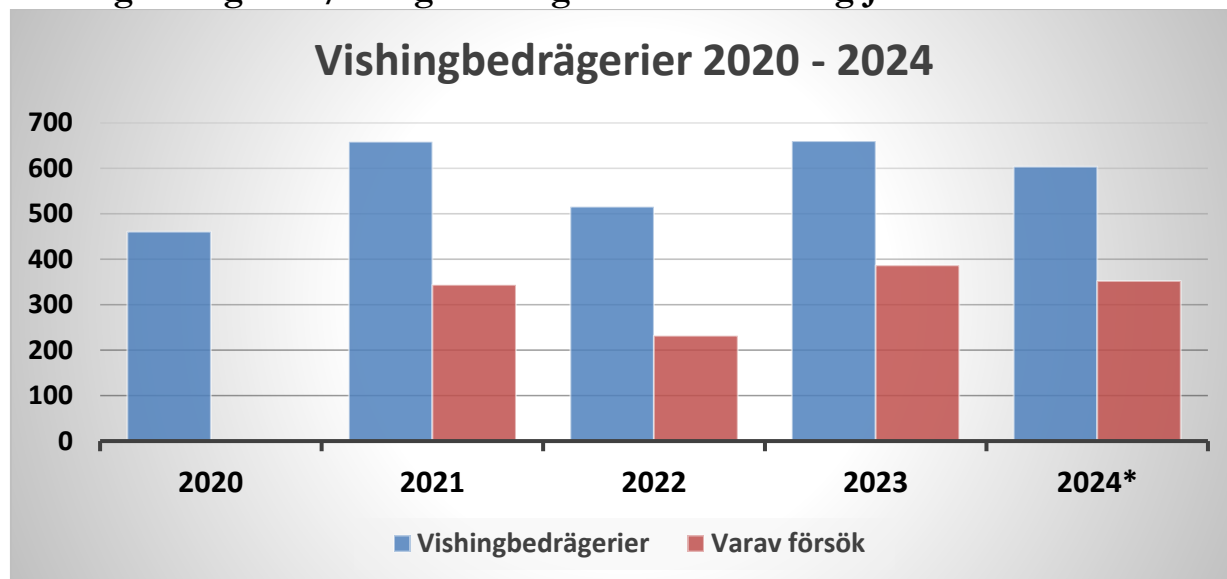

Bild 22. Antal Vishingbedrägerier över tid. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

Begreppet vishing kommer från *voice phishing*, vilket innebär att det är phishing fast över ett telefonsamtal. Oftast så ringer någon och utger sig för att vara en bank, kanske har bedragaren information om vilken bank den utsatte har och hur länge den har varit kund hos dem. Ju mer information bedragaren har om personen, så kan de få samtalet att låta mer äkta. "Du har ju varit kund hos oss i flera år, men nu ska vi lansera den här nya uppdateringen och du behöver därför bara legitimera dig så att vi vet att det är dig vi pratar med..." är ett exempel på hur ett samtal kan låta. Genom att stressa upp brottsoffret blir nästa steg att inge förtroende och övertyga om att allt kommer ordna sig, bara offret följer de steg som bedragaren ber denne göra. Kriminella som arbetar med vishingbedrägerier är oerhört slipade och har ett stort självförtroende i sitt sätt att agera. Det gör att bedragaren låter professionell och att de låter mycket övertygande i vad de säger och påstår. Mängden olika modus och manusupplägg är otaliga.

Under 2023 var Vishingbedrägerierna rekordstora i landet. Anmällda brott i Jämtland var också på högsta nivå, med 660 anmällda brott varav 270 fullbordades. Andelen försöksbrott fortsätter vara på en relativt hög nivå, vilket räddar en betydande del av de som riskerar att drabbas.

Brottsvinster och drabbade av brott – Vishingbedrägerier

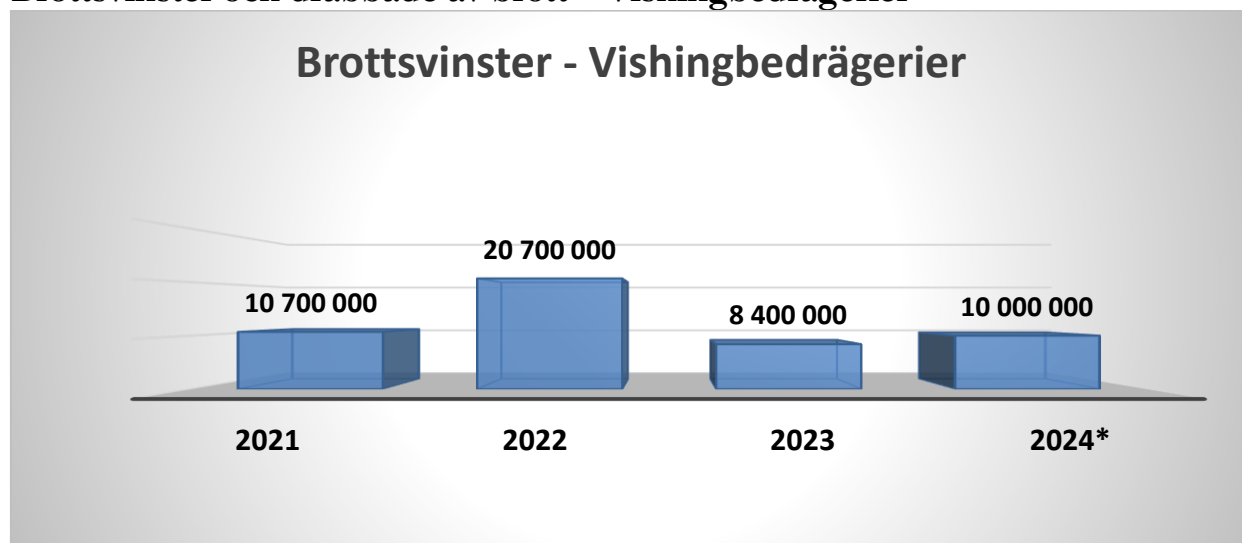

Bild 23. Brottsvinster på Vishingbedrägerier. *Stapeln för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

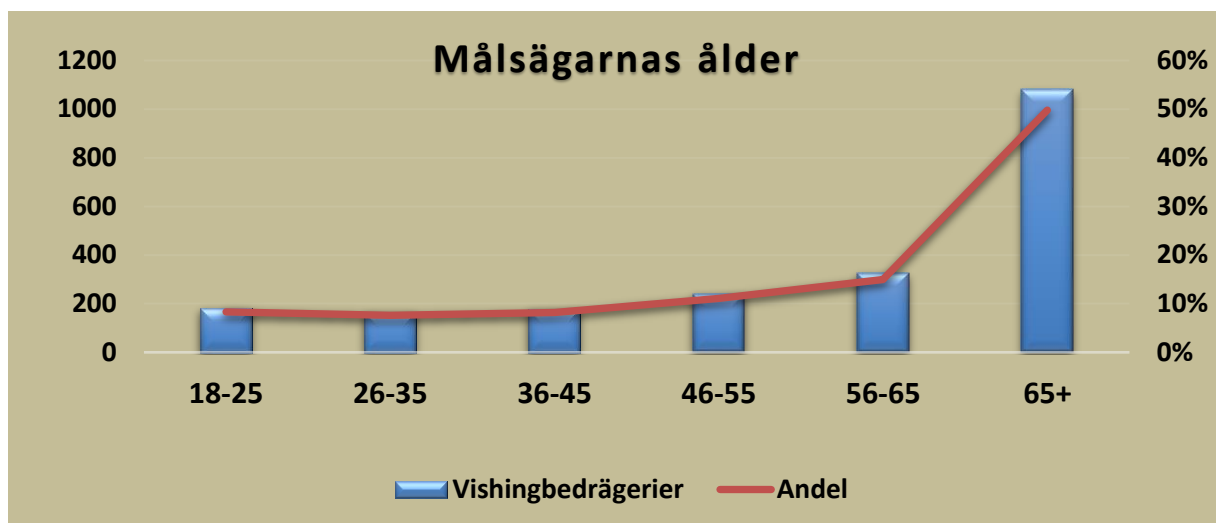

Bild 24. Åldersfördelning drabbade brottsoffer.

Vishingbedrägerierna har totalt under de senaste 3 åren genererat **ca 40 miljoner i brottsvinster**, som drabbat drygt 1 600 målsägare. Denna bedrägerityp drabbar till minst 50% den äldre kategorin 65 år och äldre. I 8 brott av 10 är den utsatte 46 år eller äldre. Att brottsvinsterna är dubbelt så stora under 2022, har sin orsak i ett antal ärenden med höga belopp, från 800 00 kr upp till 2,6 miljoner, vilket innebar att brottsvinsterna var **över 20 miljoner** under det året. Övriga år ser det ut att ligga runt 10 miljoner, vilket även prognosen för 2024 pekar på i dagsläget.

Romans-, Investerings- och Befogenhetsbedrägerier – omfattning Jämtland

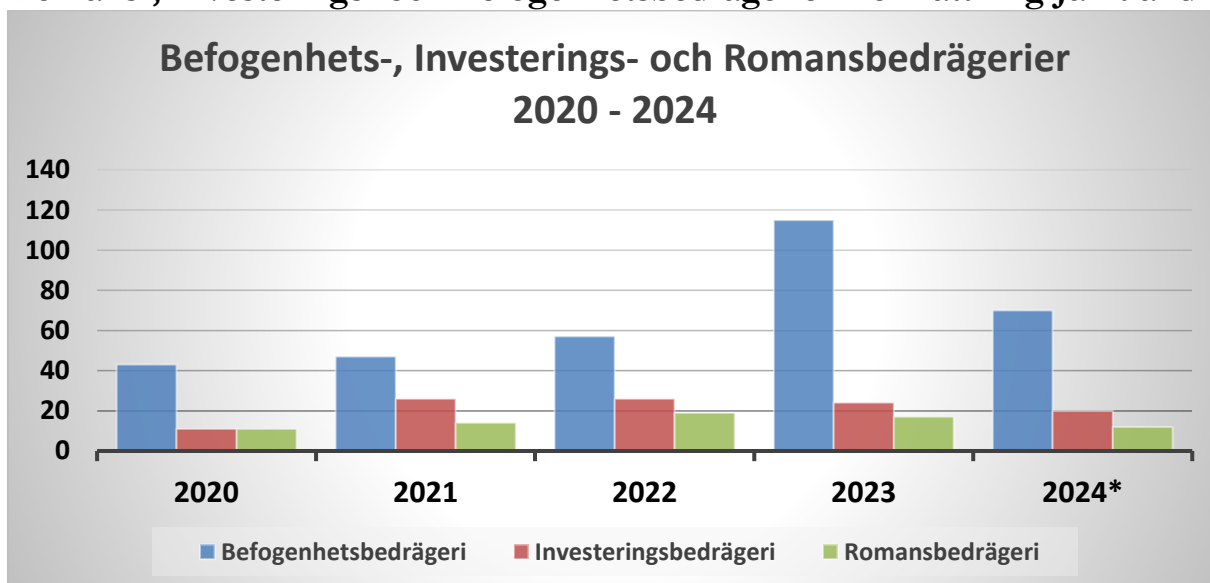

Bild 25. Antal RIB-bedrägerier över tid. *Staplarna för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

I rapporten har vi valt att slå samman tre bedrägerityper, utifrån deras karaktär och att de fullbordade brotten är relativt få, men kan innebära stora brottsvinster. Investerings- och romansbedrägerierna ligger runt 20 brott per år samt att befogenhetsbedrägerierna också landar kring den nivån när vi räknar fullbordade brott, eftersom befogenhetsbedrägerier som stannar vid försöksstadiet ligger på 70%. Samtliga brott handlar också om en genomtänkt och hänsynslös social manipulation, i samband med att det blivande brottsoffret vilseleds, både ekonomiskt, personligt och känslomässigt. Tillvägagångssättet är helt empatilöst och skapar både skuld och skam hos brottsoffret.

Ett befogenhetsbedrägerierna som fullbordas innebär ofta stora ekonomiska konsekvenser för den som drabbas, då denna typ av bedrägeri handlar om stora belopp. Under 2022 uppgick

brottsvinsterna till 340 miljoner i landet, en siffra som överträffades redan under 2023. Ur ett lokalt perspektiv är det viktigt att just denna bedrägerityp inte fullbordas till mer än 30% i dagsläget i vårt län.

Investeringsbedrägeri, även kallat förmögenhetsbedrägeri, innebär att den som drabbats har blivit lurad att göra, eller avstå från något som du i normala fall inte hade gjort, vilket gynnar bedragaren, men att det för brottsoffret blir en stor förlust. Hela syftet bakom ett sådant bedrägeri är att lura personer eller företag på pengar genom att investera i värdepapper, som exempelvis aktier, fondandelar, skuldebrev, postväxlar, sedlar, testamente. Eller satsning på råvaror, sedvanliga valutor, virtuella valutor eller digitala optioner. Förra året ökade antalet anmälda investeringsbedrägerier till rekordnivåer, enligt Brottsförebyggande rådets statistik. Totalt anmäldes ca 4 000 brott av den bedrägeritypen – vilket är en ökning med mer än 50 procent från året innan.

Romansbedrägerier är en typ av bedrägeri där bedragarna skapar förtroendefulla relationer med sina offer. Målet är att förföra offret med charm och locka med löften om kärlek, för att sedan manipulera dem ekonomiskt, eller dra nytta av dem på annat sätt. Romansbedrägerierna har utvecklats genom åren och sker numera i stor utsträckning online. Via sociala medier kan bedragarna vara anonyma, och därav utnyttja människors önskan om nära relationer. Drygt 1 000 ärenden gällande romansbedrägerier anmäls varje år i landet, under perioden 2020 – 2024 har ca 60 ärenden drabbat medborgare i vårt län.

Brottsvinster och drabbade – Romans-, Investerings- och Befogenhetsbedrägerier

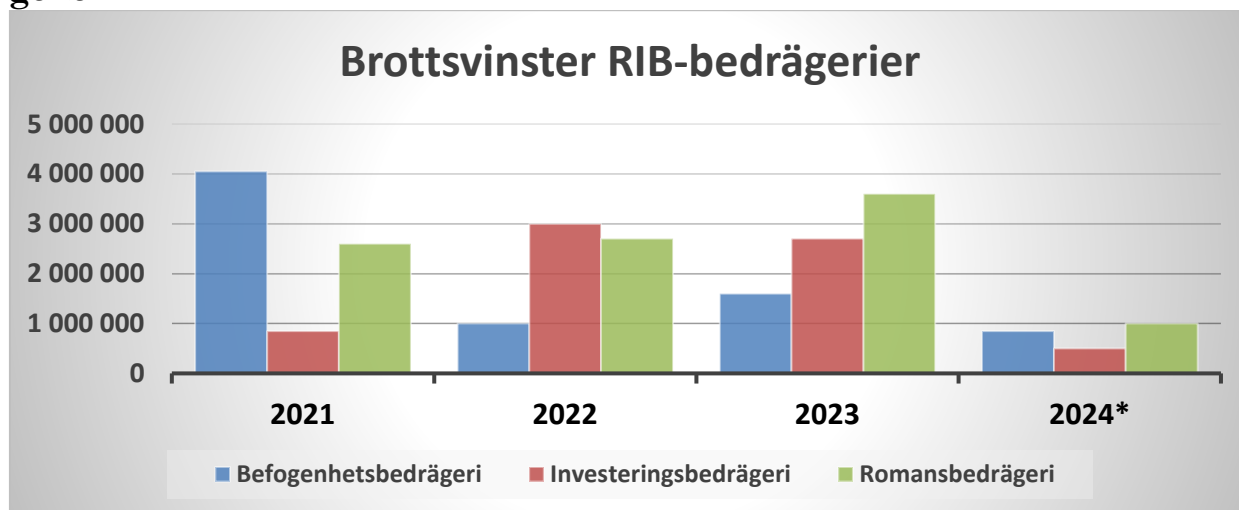

Bild 26. Brottsvinster RIB-bedrägerier. *Stapeln för 2024 är en prognos på utfallet januari-mars.

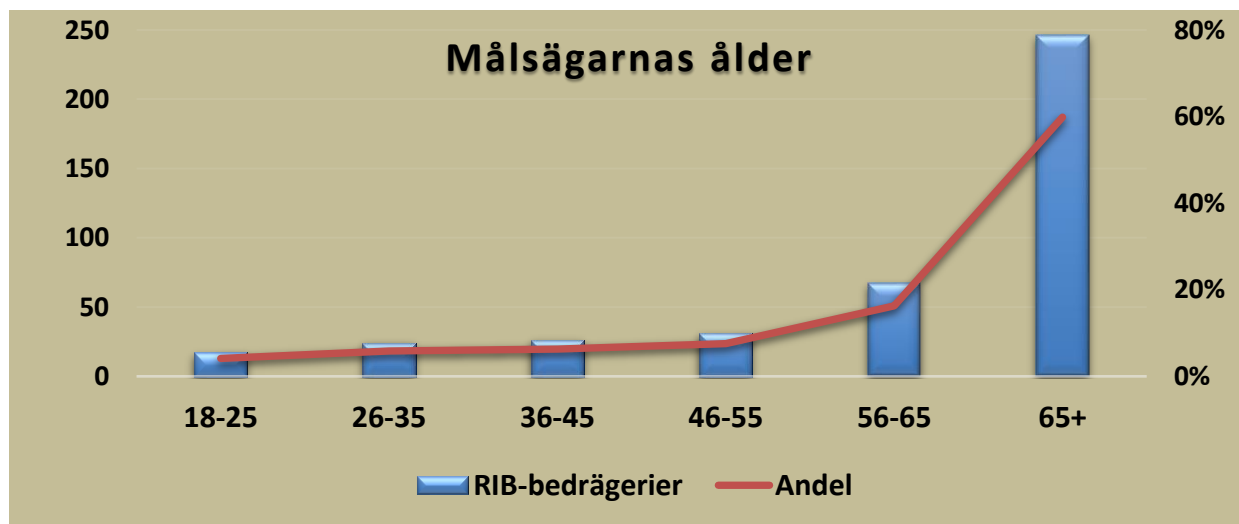

Bild 27. Åldersfördelning drabbade brottsoffer.

Samlat har dessa tre bedrägerityper totalt under de senaste 3 åren genererat **ca 22 miljoner i brottsvinster**, som drabbat ca 200 målsägare. Vilket gör de här bedrägerityperna till de som ger mest brottsvinst i det enskilda fallet. De här brotten drabbar den äldre generationen mest, där målsägare över 56 år står för 75% av brottsoffren, och 60% av brottsoffren är över 65 år.

Romansbedrägerierna har genererat **ca 9 miljoner** under tidsperioden, och det finns enskilda ärenden som innehållit miljonbelopp. Brotten drabbar fler kvinnor än män, av totalt 80 brottsoffer var 65% kvinnor. Brottsvinsterna mot kvinnor genererade **6,6 miljoner** vilket innebär en ekonomisk skada på **235 000 kr** i snitt, jämfört med männen som i snitt blev bedragna på **160 000 kr**. Åldersspridningen på brottsoffren är stor, från 17 – 83 år, med en betoning på äldre personer, där 60% var just 65 år och äldre.

Investeringsbedrägerierna har genererat **ca 9 miljoner** under tidsperioden, och det finns enskilda ärenden som handlat om summor från 500 000 kr upp till 1,5 miljoner. Brotten drabbar fler män än kvinnor, av totalt ca 80 brottsoffer var 70% män. Brottsvinsterna har i snitt varit runt **100 000 kr** för männen, och kvinnorna har i snitt blivit bedragna på det dubbla. Åldersspridningen på brottsoffren är stor, från 22 – 83 år, där ingen kategori nämnvärt sticker ut, genomsnittsåldern på den som drabbas ligger runt 58 år.

Befogenhetsbedrägerierna har genererat **ca 6,8 miljoner** under tidsperioden, och många enskilda ärenden ligger på flera hundra tusen kronor. Kvinnor och män drabbas i huvudsak i lika omfattning och det är marginell skillnad på könen gällande brottsvinsternas storlek, där de drabbade blivit av ned 60 – 70 000 kr i snitt. Här är den äldre kategorin överrepresenterad, då brottsoffren över 65 år uppgår till 80% av de drabbade. Även en del företag har drabbats av denna bedrägerityp, genom s k VD-bedrägerier, där någon angett sig vara chef eller annan särskild ställning i företaget och då förmått anställda att genomföra transaktioner. Befogenhetsbedrägerier har funnits långt före den digitala eran, men var tidigare ett relativt sällsynt fenomen som ofta skedde mot specifikt utvalda personer. På senare tid har antalet anmälda befogenhetsbedrägerier ökat, vilket tyder på att det är ett växande problem som allt fler personer blir utsatta för och framför allt de äldre.

Penningtvättbrott – omfattning Jämtland

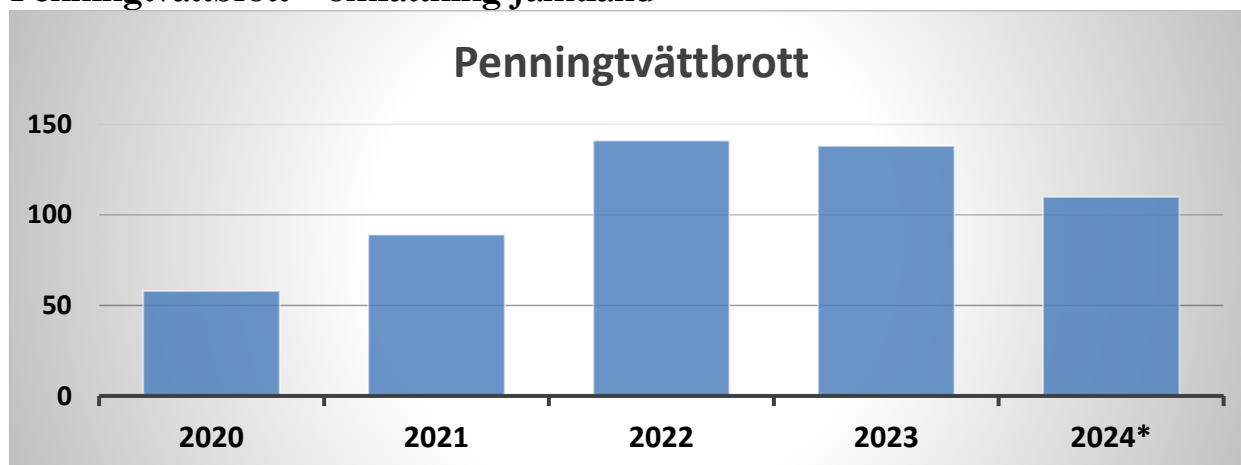

Bild 28. Antal Penningtvättbrott över tid. *Staplarna för 2024 är en osäker prognos på utfallet januari-mars.

Penningtvättbrotten har haft en stadig uppgång fram till 2022, och en marginell minskning förra året. Det råder en osäker prognos kring 2024, då denna brottslighet tenderar att ta fart i perioder, utifrån hur de övriga bedrägerierna eller annan brottslighet har behov av att just tvätta pengar. Vi får sannolikt räkna med minst ett 100-tal anmälda penningtvättbrott årligen även framöver. Kriminella som drar in stora summor på sin brottslighet behöver en förklaring till varifrån pengarna kommer, men också ett sätt att dölja var de kommer ifrån. Det är där penningtvätten blir ett verktyg och ”målvakter” för detta behövs, för att exempelvis förvara och slussa vidare pengar mellan olika konton.

Brottsvinster – Penningtvättbrott

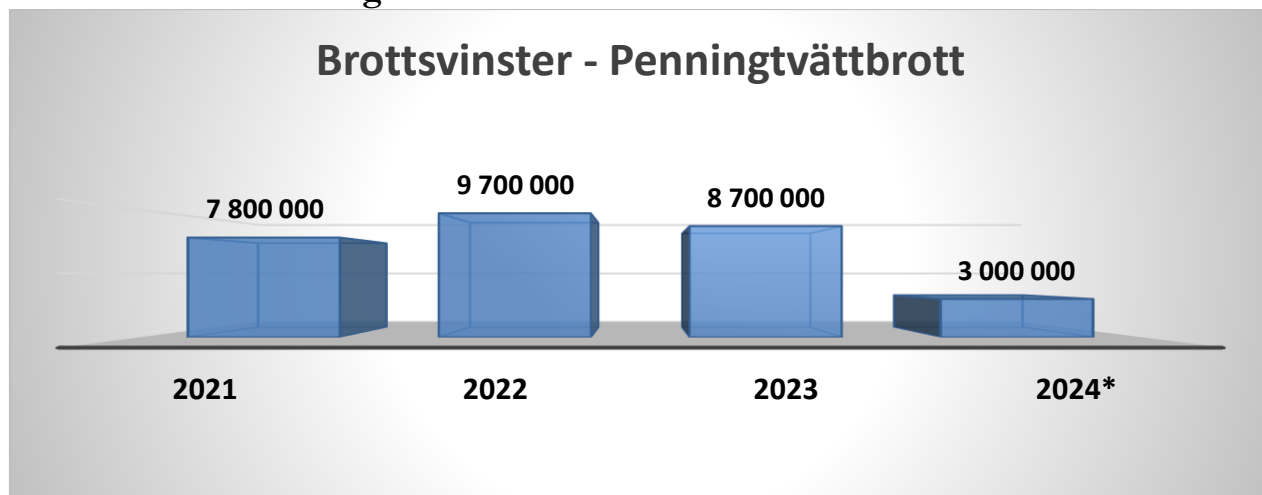

Bild 29. Brottsvinster Penningtvättbrott. *Stapeln för 2024 är en osäker prognos på utfallet januari-mars.

Penningtvättbrottens värde har under perioden uppgått till drygt **32 miljoner**, varav det kunnat tas **6 miljoner** i penningbeslag som sedan har kunnat förverkats. Sedan 2014, när Sverige fick en ny penningtvättbrottslag, har allt fler personer åtalats och dömts för penningtvättbrott. Särskilt de senaste tre åren har antalet penningtvättsmål ökat betydligt.

För några år sedan avslöjade Rapporten ”**Nationell riskbedömning av penningtvätt och finansiering av terrorism i Sverige**” att det tvättas runt **130 miljarder** varje år i det svenska finansiella systemet. Sannolikt är denna siffra högre idag. Det innebär att kriminella lyckas tvätta ofantliga summor pengar. Dessa pengar används sedan för konsumtion eller till synes lagliga investeringar. Eller ännu värre – till att finansiera annan brottslighet, nya brottsliga upplägg eller terrorism. När penningtvätt förblir oupptäckt innebär det dessutom att den underliggande kriminella verksamheten tillåts fortsätta. Det medför kostnader för både samhälle och individer genom bland annat missade skatteintäkter, våldsbrott och utpressning.

7. Brottsoffer ur ett geografiskt perspektiv

Är det någon del av länet som drabbas särskilt av någon eller några bedrägerityper? Nedanstående redovisning i diagramform ger svar på just den frågan.

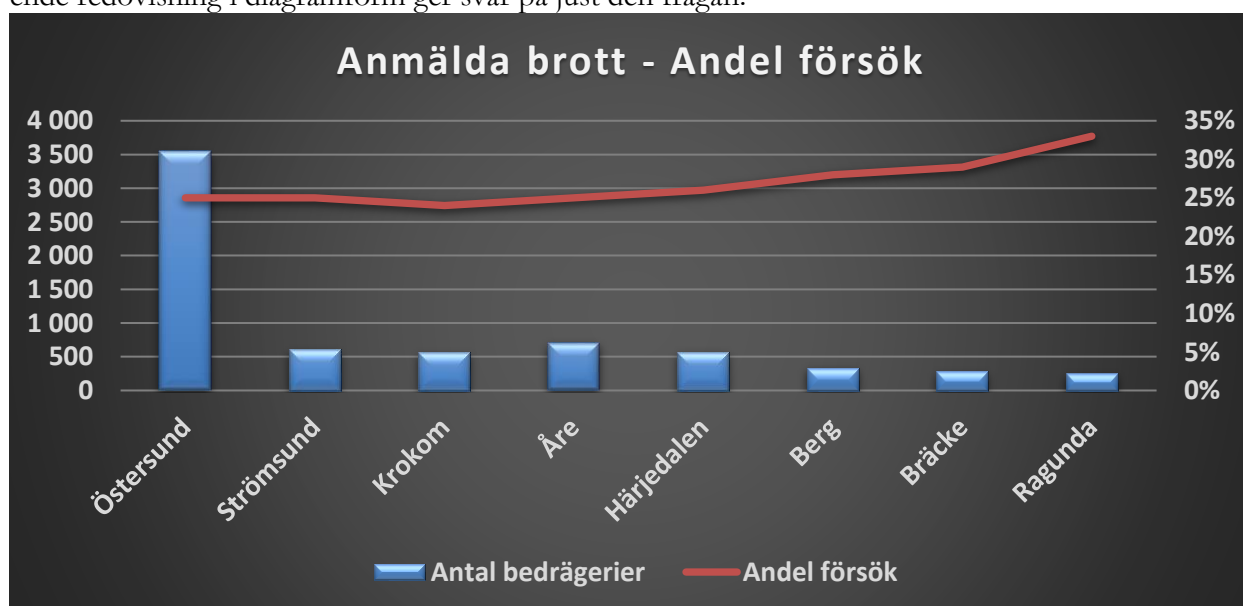

Bild 30. Antal brott i respektive kommun samt andelen som slutat vid försöksstadiet.

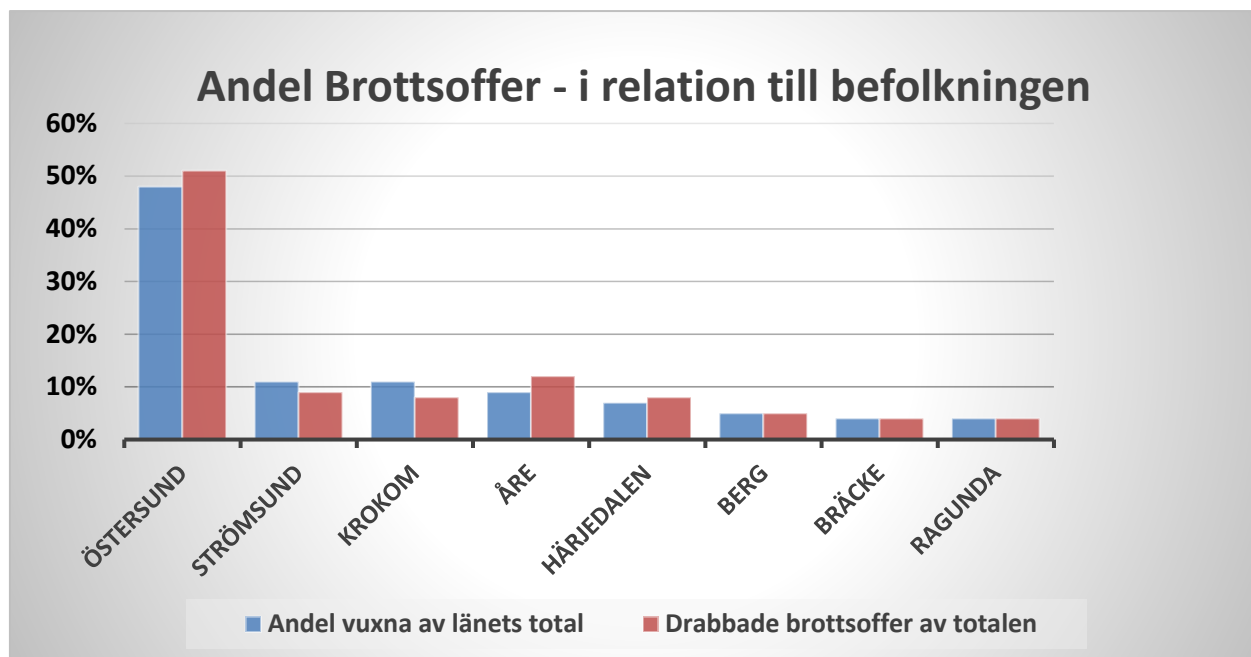

Bild 31. Antal brottsoffer i respektive kommun kopplat till andelen vuxna personer i förhållande till länet i stort.

Det visar sig vara marginella skillnader mellan kommunerna avseende frekvensen av anmälda bedrägeribrott i respektive kommun. Östersund drabbas några procentenheter mer än befolkningsandelen, där Östersund har 48% av länets medborgare i vuxen ålder, men där brottsoffren står för andelen 52% av totalt anmälda brott. Krokom och Strömsund är de två kommuner som drabbas i lite mindre utsträckning (-3%), än befolkningsandelen, övriga kommuner drabbas i paritet med sin befolkningsandel av vuxna medborgare.

Gällande andelen försöksbrott ur ett geografiskt perspektiv, är det Berg, Bräcke och Ragunda kommuner som har en högre andel försöksbrott, de ligger på 28 – 33%, medan övriga kommuner ligger relativt lika runt 25% andel försöksbrott.

8. Slutsatser och sammanfattning - Jämtlands län

Rapporten visar hur länets medborgare drabbats, och fortsätter drabbas, av en delvis eskalerande brottslighet, och som också förändras över tid och anpassas från bedragarnas sida till modus och tillvägagångssätt som ger framgång. Utan att ha kunnat jämföra med andra geografiska områden i landet, upplevs det som att norrlandslänen har många målsägare, framför allt i de brott som företrädesvis drabbar våra äldre medborgare, företrädesvis vishingärenden.

- Brottsvinsterna har under åren 2021 – 2024 hittills uppgått till 110 miljoner kronor.
- Under åren 2021 – 2024 har 3 000 medborgare utsatts för ett fullbordat bedrägeri.
- Brottsoffren är 56 år och äldre i 5 brott av 10.
- Andelen försöksbrott har ökat sedan 2022, från 34% till 39%, en andelsökning av försöksbrotten på 15%. Prognosen för 2024 är att andelen försöksbrott ska uppgå till närmare 50%.
- Annonsbedrägerier drabbar den yngre befolkning i större utsträckning, då drygt 6 av 10 är 46 år och yngre.
- Fakturabedrägerierna fullbordas bara till 24% av anmälda brott.
- Identitetsbedrägerierna har en tydlig nedåtgående trend.
- Kortbedrägerierna ligger relativt konstant, med ca 20 brott per månad.
- Vishingbedrägerierna drabbar nästan en medborgare per dag och hälften av brottsoffren är 65 år eller äldre.

9. Sårbarheter som möjliggör bedrägerierna

Bedragarna utnyttjar såväl sårbarheter hos potentiella brottsoffer, som sårbarheter i teknik och strukturer för att lura människor på pengar och de utvecklar hela tiden sina tillvägagångssätt. I takt med att tekniken blir säkrare går bedragarna mer och mer mot individen.

Några exempel på sårbarheter som Brå identifierat:

- Digital ovana, stresskänslighet och brist på kritiskt förhållningssätt och andra egenskaper hos individer som underlättar för bedragaren. Dessa sårbarheter förknippas främst med äldre personer.
- Lättillgängliga uppgifter om bland annat namn, adress, ålder och familjesituation möjliggör för bedragare att kartlägga potentiella brottsoffer och förbereda vilseledandet.
- Möjligheter att manipulera vem som visas som avsändare vid samtal, sms och e-post gör bedragaren trovärdig i sin kontakt med brottsoffret.
- En digital bank- och betalmarknad innebär dels en otillräcklig övervakning av transaktioner, dels stora möjligheter för bedragare att snabbt göra pengarna ospårbara.

10. Brottsförebyggande arbete mot bedrägerier

Det behöver självklart fortsatt ske ett stort och omfattande brottsförebyggande arbete gällande den ekonomiska brottsligheten som drabbar allmänheten, företagen och staten. Alla brottsbekämpande myndigheter, banker och andra institutioner, behöver göra sitt, för att bryta trenderna och omfattningen av bedrägeribrotten. Alla möjliga verktyg, kampanjer och åtgärder som kan påverka bedrägeriernas framfart ska användas, i syfte att färre och färre ska behöva utsättas för brott.

Det finns några tydliga ”nycklar” till att bedrägerierna ska minska. Där en del handlar om polisens, och andra brottsbekämpande myndigheters, förmåga att utreda och lagföra gärningspersoner som ligger bakom de ekonomiska brotten. För att nå så hög effekt som möjligt bör en misstänkt gärningsperson höras och lagföras i så nära tid som möjligt till brottets uppkomst. Många brott i 9.kap i Brottsbalken, skulle kunna utredas genom det vi kallar ”snabbare lagföring”. En tidig påföljd på brottslig gärning, kan i många fall förebygga återgång till brottslig verksamhet.

En annan del handlar om hur medborgarna utvecklar sin förmåga att vara skeptisk, misstänksam och inte låta sig vilseledas på det sätt som gärningspersonerna lyckats med under lång tid. En åtgärd, som skulle kunna minska bedrägerierna avsevärt är att människor slutar att svara upp på okända telefonnummer/sms, då skulle många potentiella bedrägerisituationer aldrig uppstå. En annan åtgärd är om människor skulle upphöra med att betala i förskott, i t ex annonshänseende, då skulle det ske en stor minskning av fullbordade annonsbedrägerier.

11. Källor

- Statistiken är hämtad ur polisens eget uppföljningssystem
- Brå:s Rapport 2023:11, Bedrägerier mot privatpersoner
- Genomgång av samtliga ärenden med koppling till Jämtland under åren 2021 – 2024
- Interna artiklar och inlägg på polisens Intranät
- Presentationsunderlag från NBC (Nationellt Bedrägericentrum)

Sten Sundin

Kriminalkommissarie

Brottsförebyggande arbete Kriminell ekonomi

sten.sundin@polisen.se